

ДУХОВНО-МОРАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІЛОМЕНОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ ТА РОЛІ ІСТОРІЇ І ФІЛОСОФІЇ ЯК МЕТОДІВ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У статті сформульовано основний зміст, визначаються показники, завдання духовно-моральної компетентності, її зв'язок з цінністю життя, з'ясовується роль та значення історії та філософії в процесі формування духовно-моральної компетентності студентів ВНЗ.

Ключові слова: духовно-моральна компетентність, життя, людина-«Homo vivens», любов до життя (філоменологічність).

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Нові вимоги до якості підготовки студентів вищих навчальних закладів обумовлені тенденціями розвитку людини, людської спільноти як на світовому, так і національному рівнях, а також необхідністю оптимізації процесу модернізації українського суспільства. Сьогодні практично всі прибічники і противники теорії модернізації визнають необхідність урахувати соціокультурно-антропологічні параметри зміни суспільства. У контексті такого підходу до розуміння модернізації суспільство трактується як соціокультурна система, якість якої залежить від її елементного складу. У соціальних системах носіями здатності системотворчості є індивіди, які володіють властивостями суб'єкта. У ситуації трансформації (в т.ч. і модернізації) саме елементи системи за певних умов, відповідних їх особливостям, здатні сформувати адекватного типу і форми системи, а не навпаки. Отже, у центрі уваги перебуває людина та проблема її суб'єктивізації, перетворення не просто на активно діючу істоту, але на істоту, яка своєю діяльністю створює умови, що гарантують збереження, розвиток й продовження життя. У цьому контексті актуалізується необхідність формування у молоді в цілому і студентської зокрема компетентності, що апелює до цілісної людини, до гармонійно розвинутої особистості, а саме духовно-моральної.

Формування духовно-моральної компетентності в сучасній українській системі освіти актуалізується у зв'язку з посиленням духу менеджеризму в освіті та поглибленням релятивізму світогляду молодшої людини в українському сучасному суспільстві.

Одним із суттєвих факторів прискорення процесу формування духовно-моральної компетентності є епохальні зміни людини в цілому (Ф. Ріфф, Л. Рудкевич, І. Єрмакова, W. Halal, І. Жилавська, С. Цимбаленко), Л. Сокур'янська, N. Howe, W. Strauss), і представників української молоді зокрема (Л. Сокур'янська, А. Шамне).

Якщо західні педагогіко-психологічні дослідження характеризують соціологічний портрет сучасного молодого покоління тотальною креативністю, інноваційністю, демократичністю, інформованістю, інтернет-залежністю, доступом до небезпечного контенту (J. Palfrey, U. Gasser) [1], то українські дослідники виділяють у симптомокомплексі позитивних і негативних соціально-психологічних характеристик сучасного українського молодого покоління психосоціальну активність (19%), «силу Я» (17%), прагнення до комунікативної ініціативи-лідерства (16%), аполітичність і свободу вибору (11%), інформаційну ерудованість (14%), прагматизм, адаптивність (14%), бездуховність, негативні ціннісні трансформації (20%), агресивність (13%), пасивність, інфантильність (9%), емоційну неврівноваженість (15%), зменшення субординації, нігілізм у стосунках зі старшими (8%), слабе здоров'я [2], адикцію (22%) (А. Шамне) [3].

Таким чином, сучасна молодь українського суспільства характеризується, по-перше, індивідуалізмом, що активізувався, у всіх його проявах, на яких акцентував увагу ще М. Фуко: 1) індивідуалістична позиція, що наділяє індивідуума в його неповторності абсолютною цінністю, що приписує йому певну міру незалежності від групи, до якої він належить; 2) підвищена оцінка приватного життя; 3) інтенсивність відношення до себе, внутрішніх зв'язків із самим собою або тих форм, в яких індивідуум повинен сприймати себе як об'єкт

пізнання і сферу діяльності, щоб трансформувались, виправитися, очиститися і тим самим урятуватися [4, с. 50–51].

По-друге, посиленням егоцентризму, що закономірно, в ситуації, коли людина надана самій собі. При активізації его-системи особи рівень її егоцентризму значно варіює залежно від активності людини і типу ситуації соціальних стосунків (Л. Росс, Е. Уорд, Т. Пашукова). У свою чергу, індивідуалізм, який переростає в егоїзм і самозакоханість, закономірно призводить до нігілізму і морального релятивізму (А. Б. Афанасьєва).

Як справедливо зазначає А. В. Шамне, «без виховання духовності ми матимемо покоління «монстрів»-кар'єристів, прагматиків і індивідуалістів» [3], на яке не варто покладатися в процесі розбудова української держави в цілому, реформуванні освіти зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Зазначимо, що у сучасних педагогіко-психологічних дослідженнях проблематика формування та розвитку духовно-моральної компетентності студентів, майбутніх фахівців в умовах сучасного українського суспільства досліджена недостатньо.

Багато уваги приділено проблемам: теоретичне обґрунтування значущості виховання духовних цінностей студентської молоді ВНЗ (Н. Ничкало, І. Бех, Є. Бондаревська, М. Боришевський, І. Зязюн, А. Капська, В. Кірсанов, О. Олексюк, Г. Сагач, О. Сухомлинська, Т. Тюріна, Г. Шевченко та ін.); методологічних засад виховання духовних цінностей у студентів педагогічних закладів (В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Євтух, В. Кремень, Б. Лихачов, М. Нікандров, Т. Петракова, Д. Чернилевський та ін.); виховання духовних цінностей студентської молоді (О. Белих, О. Олексюк, О. Семашко, Б. Нагорний, Д. Чернилевський, Г. Шевченко, В. Яковенко та ін.); вивчення духовно-моральних основ виховання студентської молоді (О. Андрєєва, Є. Бондаревська, О. Данилюк, В. Серебряк, Н. Шапранова та ін.).

Сьогодні з'явилися роботи, які актуалізують потребу формування духовно-моральної компетентності у фахівців усіх спеціальностей (Н. Мачинська, С. Якименко), розглядають духовно-моральну компетентність у міжконфесійному спілкуванні (Т. Скліярова, І. Соколовська). При цьому потребує ґрунтовного розроблення зміст категорії «духовно-моральна компетентність», формулювання мети, завдань, функцій та методів формування духовно-моральної компетентності в контексті модернізації системи української освіти.

Таким чином, переважна більшість дослідників розглядає духовно-моральну компетентність тільки як частину професійної підготовки майбутнього фахівця, але в цілому у вихованні духовно-моральних орієнтирів фахівця не враховується компетентнісний підхід [5, с. 135]. Отже, актуалізується необхідність визначити зв'язок духовно-моральної компетентності з цінністю життя, тобто її філоменологічний зміст.

Формулювання мети статті. Сформулювати основний зміст категорії «духовно-моральна компетентність», акцентуючи увагу на взаємозв'язку рівня розвитку людини та її філоменологічності (любові до життя); визначити показники та завдання духовно-моральної компетентності; з'ясувати роль та значення історії та філософії в процесі формування духовно-моральної компетентності студентів ВНЗ.

У дослідженні ми застосовували вільно функціонуючий синтетичний метод (Н. Маїсурадзе), йшли через актуалізацію ідеї роженності людини і її смислового значення, що є цілком виправданим і перебуває в руслі сучасних тенденцій вітчизняних і зарубіжних досліджень у цій сфері (Т. Щитцова (Литва), Н. Депр (Франція), Б. Попов, А. Фурман і ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У сучасній педагогічній науці для характеристики суб'єкта використовують категорію «компетентність». У роботах І. Зимньої, А. Маркової, Ю. Жукової, а також у зарубіжних дослідженнях (Дж. Равен, М. Уїллс) проводиться понятійне розмежування між компетенціями і компетентностями.

Компетенція – це характеристика позиції (ролі, посади), а не індивіда. Компетенцію правомірно розглядати не стільки як властивість людини, що виконує яку-небудь роботу, скільки як атрибут робочого місця, а точніше атрибут професійної, службової і соціальної позиції людини у конкретній організації.

Компетентність вважають суб'єктною, а не позиційною характеристикою людини. У її основі базові особові характеристики, які роблять значний вплив на формування власне компетентностей, складовими частинами яких вважаються знання, вміння, установки і особистісні схильності.

Виділяють також при розробленні конкретних моделей професійної компетентності такі поняття, як метакомпетентність і ядерна (ключова) компетентність.

Ми вважаємо, що духовно-моральна компетентність належить до метакомпетентностей.

Метакомпетентність – це універсальне утворення, яке лежить в основі формування інших видів компетентностей і компетенцій. Як приклад розглядають здібності до рефлексії, здатності до децентрації, аналітичні і комунікативні здібності (Т. Хуланд, С. Кузікова, В. Бочелюк, О. Блинова, С. Бабатіна, Т. Білик, Н. Гусейнова).

Метакомпетентності є абсолютно необхідними для формування власне ключових компетентностей, які володіють такими універсальними атрибутами, як «переносність» і «трансситуативність». Абсолютно очевидно з позицій компетенціарного підходу, що духовно-моральна компетентність – переважно суб'єктна, а не об'єктна характеристика, оскільки це здатність індивіда як суб'єкта діяльності створювати умови для збереження та розвитку життєво необхідного потенціалу свого та всього, з чим людина пов'язана.

На нашу думку, духовно-моральна компетентність – це метакомпетентність, яка характеризує рівень реалізації людиною її особистісного та адаптованого потенціалу як біо-соціо-духовної істоти, міру розвитку унікального потенціалу людини в різноманітному середовищі, рівень розуміння та прийняття людиною себе самої не стільки як «*Homo sapiens*», скільки як «*Homo vivens*», характер та наслідки діяльності людини щодо збереження та продовження життя в різних його формах.

З огляду на зазначене метою формування та функціонування духовно-моральної компетентності є збереження самої людини, подолання її матеріалістичного самовідчуження.

Показником рівня розвитку духовно-моральної компетентності є чеснота як стійка здібність людини до здійснення благих справ, дій, наслідки від яких створюють поле для розвитку не лише самої людини, але і всього, з чим/ким вона пов'язана.

Основою чесноти є прагнення людини до досягнення Блага, яке спирається на сприятливу цьому ієрархію цінностей. Таке прагнення розкриває суть людської особистості і служить основою її благородства і духовної цінності.

Шлях формування духовно-моральної компетентності передбачає пошук могутнього внутрішнього ресурсу, який посилив би мотивацію людини до інтерсуб'єктивності та стримування її свавілля, а також формування цінності, що підтримувала б дію цього ресурсу. Екзистенційне коріння цього ресурсу людини пов'язане з любов'ю людини до життя та прагнення не тільки його зберегти, але й створити умови, сприятливі для розвитку життєво необхідного потенціалу. Звідси статусу генеральних цінностей в аксіоієрархії людини відповідають цінності «Життя» та «Любов до Життя» (філоменологічність).

Ми виходимо з позиції, що «життя людини» – це інтегроване поняття, пов'язане, по-перше, з тим, що людина вимушена прийняти недиференційованість потенціалу, який отримала ще до свого народження. Недиференційованість (єдність родового та видового) і синкретичність характеризують отриманий людиною при народженні потенціал, який їй необхідно розпізнати, викристалізувати з нього саме те, що ця людина може, хоче і повинна здійснити як людина. Це, власне, і становить зміст її унікальної індивідуальності й визначає міру ресурсу її особистості.

По-друге, поняття «життя людини» охоплює і власні зусилля (дії) людини з розпізнавання в прихованому потенціалі тих сил, актуалізація яких дозволить людині відбутися у своїй унікальності й узгодженості існування з різноманітними формами життя у Всесвіті.

По-третє, зміст поняття «життя людини» охоплює і результати діяльності людини щодо ідентифікації себе і щодо інтеграції зі світом.

Життя – категорія, яка свідчить не стільки про причетність людини до виду «*Homo*

sapiens», «Homo ludens», скільки про причетність людини до роду «Homo vivens» (людина жива і живуща); категорія, яка відображає відношення людини до Життя у всіх його проявах-формах, в т.ч. і в людському прояві.

Людина любить своє життя з перших моментів появи в цьому світі й постійно шукає гарантії для його збереження та розвитку. Історична, соціокультурна еволюція людства свідчить про те, що до чого б не прагнула людина, вона прагне до продовження життя завдяки створенню умов, які гарантують збереження і розвиток життєвого потенціалу кожної людини.

Філоменологічність – це любов людини до життя, категорія, яка фіксує сенсоформувальний чинник пізнавального процесу, що прояснює цільовий, мотиваційний вектори дій усього суцього, людини і виправдовує всі її зусилля.

Отже, визнання філоменологічності ядровим компонентом світогляду кожної людини незалежно від рівня розвитку її інтелектуального, фізичного, психічного потенціалу, соціального статусу, матеріального достатку відкриває можливість розгерметизації механізмів обмеження суб'єктивного свавілля в процесі створення умов для реалізації життєво необхідного потенціалу кожним представником роду людського, як мінімум, як максимум, усіх живих істот. Як наслідок, активізується необхідність історико-філософського осмислення фундаментальних соціокультурних змін, які відбуваються в сучасному українському просторі, для визначення аксіофундаментальних мотивів діяльності й перспектив ефективної інтеграції України в європейський культурний простір як мінімум. Як максимум – для формування ідейно-ціннісного ядра нової парадигми інтеркультурної мобільності та інтеграції, що враховує генеральні цінності культур-учасниць інтеракцій.

Таким чином, підготовка студентів за програмами, орієнтованими на формування духовно-моральної компетентності, дозволяє забезпечити випускникам у професії і в суспільстві рівень, який характеризується такими здібностями, знаннями й уміннями: 1) здібності до генерації нових ідей, до культуротворення; 2) здібності сприймати особове різноманіття та соціально-культурні відмінності; 3) здібності розуміти і визнавати цінності різних культур і їх носіїв; 4) здібності до побудови оптимальних системних зв'язків між базовими загальними знаннями про людину, суспільство і базовими професійними знаннями; 5) здібності до ухвалення рішення і розв'язання проблем щодо організації умов, необхідних для збереження і розвитку життєвого потенціалу людини, з урахуванням знання про особливості культури і рівня розвитку та реалізації філоменологічності її носіїв; 6) знання основних категорій і концепцій, пов'язаних з вивченням людини в історії, в культурі; 7) знання цілей, причин, специфіки взаємодії і взаємовпливу культур і їх носіїв; 8) розуміння процесів культуротворення, інкультурації і соціалізації в контексті створення умов для збереження і розвитку життєвого потенціалу людини; 9) знання форм сучасної історії і культури, засобів, способів і наслідків культурних комунікацій для продовження життя в різних його формах; 10) знання і розуміння соціально-культурних і етичних норм, прийняття особистісно-культурних і етичних зобов'язань; 11) знання і критичне осмислення застосування ефективних сучасних методів соціокультурної діяльності (рефреймінг, інжиніринг і тому подібне); уміння використовувати їх в практичній роботі; 12) уміння представляти набуті знання, формувати системні взаємозв'язки всередині й між дисциплінами в контексті професійної культури; 13) навички, пов'язані з процесами особистісно-культурної взаємодії і співпраці, здатність працювати в команді; 14) уміння будувати міжособистісні й міжкультурні стосунки.

Урахування в освітніх програмах змісту функціональних завдань духовно-моральної компетентності випускників створює можливості для вироблення оптимального співвідношення загальнопрофесійної і кваліфікаційної підготовки, формування проблемних, міжпредметних принципів учення, які реалізуються в системі загальнопрофесійних і спеціалізованих освітніх модулів. Безумовно, це вимагає якісної зміни самого навчального освітнього середовища, перетворення навчальних планів навчально-методичних комплексів, навчальної літератури, реорганізації всього навчального процесу і управління навчальною установою. У процесі перетворення професійно-освітніх програм доцільно формувати науково-освітнє середовище, переважно орієнтоване на крос-дисциплінарне,

інтердисциплінарне, проблемне навчання студентів.

Більшість практиків-викладачів (Н. Андріїв, І. Бех, М. Берулова, Н. Бібік, В. Ільченко, І. Козловська, Н. Коваль, Т. Мантула, І. Малашевська, Л. Масол, Н. Максименко, Н. Падун та ін.) єдині в думці, що інтегрований підхід до викладання навчального матеріалу максимально сприяє реалізації компетентнісного підходу, впровадження інтегративних форм роботи забезпечує формування якісно нового рівня знань, побудованих на цілісності сприймання студентом світу і людини. Синтез цих знань допомагає показати об'єкт з різних сторін, розкрити взаємозв'язок явищ, створити умови для розвитку психічних процесів, формування гармонійного світогляду особистості, що і відображається категорією «духовно-моральна компетентність».

Безумовно, вирішальну роль у формуванні духовно-моральної компетентності відіграють історія та філософія, які активізують пошуки нових можливостей раціональної організації буття, механізмів збереження і розвитку життя взагалі, життя людини зокрема.

Спільність предмета дослідження історії та філософії (людини в її діяльності) дозволяє інтегрувати інформаційні блоки наук з метою створення цілісної та системної картини процесу реалізації філоменологічності людини та її наслідків.

Історія, вивчаючи культурну спадщину людства на різних рівнях його існування, надає можливість людині в ході історичного процесу конструювати і реконструювати свою діяльність, виходячи зі ступеня розвитку отриманого та реалізованого інформаційного багажу культурної спадщини, виступаючи полем реалізації прагнення людини до самодетермінації.

Кожна культурно-історична епоха виявляє у минулому певні зразки, які кристалізують у собі «те, як все повинно бути, щоб зберегти та розвинути життя в конкретній формі та в єдності різного», факти, тенденції, які репрезентують «те, як воно зараз є», аналізує та співвідносить «те, як повинно бути» з «тим, як є», і на певний час залучає зразки минулого до сучасності.

Таким чином, відбувається постійний обмін сучасності з минулим; при цьому з останнього залучається лише певний обсяг інформації, насамперед той, який певною мірою співзвучний рівню виховання, освіти, а, значить, і розвитку людей епохи. Сам процес творення культури через запозичення із минулого певної суми ідей був названий семіозисом. Процес пошуку гарантій для збереження та розкриття життєвого потенціалу людини триває, і людина продовжує в ході історичного процесу продукувати не нові знання, а нові смисли, зумовлені сучасною для історика культурою, в контекст цієї культури вписані, і нею ж таки легітимізовані смисли, які потребують подальшої трансформації.

Отже, об'єктом дослідження історії є культурна спадщина людини в процесі створення умов для збереження та розвитку життєво забезпечуваного потенціалу людини в контексті взаємозв'язків з усім існуючим.

На певному етапі свого розвитку історія та її дійові особи потребують цілісного та глибинного осмислення за допомогою філософії та її методологічного апарату. Це закономірно, тому що філософія – це форма прояву природи людини, її унікальності в процесі пошуку першопричин та першооснов буття.

Філософія завжди дає можливість людині набути свої власні знання, сформувати власні погляди і зробити все по-своєму. Філософське знання спонукає людину до рефлексії, усвідомлення внутрішнього змісту сучасної творчої епохи, пошуку засобів виходу суспільства з критичного стану. У процесі вивчення філософії викристалізуються всі складові світогляду людини: ідеали, цінності, принципи, знання, самосвідомість, орієнтири, які визначають ставлення людини до світу, до себе та інших людей. Вивчення філософських робіт мислителів різних епох сприяє розвитку мислення, логіки, творчих здібностей через набуття навичок інтерпретації, допомагає в становленні етичної свідомості особистості.

Історія та філософія – це не просто фундаментальні науки, це науки, які вивчають людину в її діяльності, вивчають прояви сутності людини через її рішення, наслідки вибору, створюючи поле для роздумів нащадкам, відкриваючи нові можливості для продовження життя людини. Історія і філософія відрізняються від інших гуманітарних наук високим рівнем суб'єктивної вітальності.

Одним із інструментів формуванні метакомпетентностей, в якому відкривається вітально-гуманістичний потенціал історії й філософії, вагомим механізмом реалізації освіти, є, на нашу думку, інтегрований підручник.

Навчальні тексти (підручники, навчальні посібники, хрестоматії та інші) можуть стати необхідною частиною освітнього процесу, якщо виявляться здатними виконувати функцію системного презентування знання про людину, і її діяльність, направленої на створення умов для збереження і розвитку життєзабезпечуваного потенціалу людини зокрема, різних форм життя в цілому.

Підручник – це не тільки інформаційна модель певної педагогічної системи, не тільки модель парадигми освіти, яка панує в суспільстві, не тільки засіб, за допомогою якого пропонують своєрідний формат, сценарій поведінки молодій людині в суспільстві, а насамперед – формоутворювальний механізм певної життєвої позиції, яка співзвучна з потребами людини й суспільства, тому що впливає на вибір вектора розвитку людини в цьому суспільстві й тим самим визначає обрії її майбутнього.

На наш погляд, підручник нового покоління повинен, насамперед, допомогти молоді зрозуміти той світ, в якому вона живе, і ознайомити її з силами, рухами, подіями, які сформували цей світ; допомогти студенту дати відповідь на запитання: як ми опинилися в тій ситуації, в якій зараз перебуваємо? Підручник нового покоління має подавати не тільки зміст певної науки, а й формувати вміння свідомого оперування набутими знаннями у типових обставинах. Осмислення історичного шляху людиною сприяє викристалізації мети цього руху, а саме: прагнення до життєзбережувальних умов, де людина реалізується як «Homo», так як «Homo vivens». Крім того, чітке бачення мети змусить людину пригадати, що вона народжена, про зв'язок з Першоджерелом Життя. Рух до Першоджерела Життя очищує людину, трансформує її зовні, всередині. Досвід людини, який вона набуває в процесі руху до життєзбережувальних умов, до Першоджерела Життя, засвідчить необхідність досягнення нею відповідності з ім'ям «Людина» та цінністю «Життя», що й буде складати зміст духовності людини.

Підсумовуючи наші роздуми, зазначимо, що сьогодні вже склалися теоретичні умови для появи та поширення інтегрованого підручника з логічно структурованим змістом інформації, модель якого нам бачиться такою:

1) підручник інтегрує історію та філософію (наприклад України). Інтеграція знань унеможливорює як однобічність у формуванні особистості студента, так і абсолютизацію будь-якої зі сторін цього процесу. Інтеграція розглядається нами як механізм гуманізації процесу навчання, покликаний сприяти формуванню цілісного погляду на світ, людину, історію, філософський пошук сенсу, розвивати у студентів уяву, спостережливість, пам'ять, мовлення, формувати здатність до абстрактного мислення, до самостійного перенесення знань, умінь, навичок на нові пізнавальні завдання;

2) в підручнику застосовується кольороактивна методика, за допомогою якої автор намагається активізувати механізми довгострокової пам'яті студентів та залишити в їхній пам'яті глибоке враження від вивченого матеріалу;

3) основними методами викладу матеріалу, дослідження форм прояву філоменологічної цінності слов'яноукраїнської гуманістичної традиції в історії та філософії України, формування духовно-моральної компетентності ми пропонуємо застосовувати структурно-логічний та синтетичний методи;

4) ілюстративний матеріал у підручнику служить для організації учбової діяльності, стимулювання пізнавальної активності та самостійної роботи студентів;

5) для підручника характерна взаємодія, взаємопроникнення тексту і ілюстрації. У цьому випадку ілюстрації не лише доповнюють текст підручника, але і допомагають розкрити його зміст через конкретно-чуттєве сприйняття матеріалу;

6) характерною особливістю підручника є відсутність у них карикатур;

7) поряд з картами традиційного вигляду використовується декілька лаконічних картосхем, до кожної з них додаються завдання, направлені на активізацію пізнавального інтересу. На відміну від традиційної карти, переобтяженої всіляким змістом, для картосхеми

характерній гранично мала кількість деталей, відсутність другорядного матеріалу. Традиційні карти доповнюються ілюстративними компонентами, які виконують інформаційно-просвітницьку функцію, акцентуючи увагу студентів на особах, особливостях події, досягненнях періоду, епохи, що сприяє формуванню у них яскравого образу події або явища, міцнішому закріпленню в пам'яті історичних фактів та їх оцінок;

8) поряд з історичною термінологією до основних елементів тексту належать дати. Вони подані в тексті підручника і пов'язуються з конкретними подіями. Для полегшення запам'ятовування та систематизації дат, що містяться в навчальному матеріалі, підручник забезпечений хронологічними таблицями. Це дозволяє пов'язати дати в єдину систему, що легко запам'ятовується. У підручнику використовуються як хронологічні таблиці з невеликою кількістю дат, так і вельми обширні хронологічні таблиці, в які включаються не лише дати, але і процеси, конкретизовані портретами діючих в історичних подіях осіб, результатами їхньої діяльності, етнонаціональними особливостями культури, проявами повсякденного життя народу. Такі таблиці розміщено наприкінці кожного тематичного блоку інформації, що повинно активізувати розвиток навичок оперування датами, зіставлення і самостійного складання ліній часу з будь-якої теми, а також систематизації матеріалу, вибудовування його в причинно-наслідкових зв'язках і формулювання висновків;

9) для опрацювання таких елементів навчального тексту, як терміни, імена і дати до підручника введено схеми, які направлені на засвоєння структури тексту. Вони мають репродуктивний характер і навчають студентів вибудовувати вивчений матеріал у певну структуру, що допомагає простежити думку автора, зрозуміти його погляди і, як наслідок, критично їх сприйняти. Тим самим вони полегшують виявлення основної ідеї певної частини тексту підручника;

10) для посилення інтересу до життя окремої людини в підручнику застосовується не лише велика кількість біографій видатних людей і велика кількість ілюстрацій з портретами популярних діячів минулого, але акцентується увага на житті простих людей (звичайних селян і городян), їх життєвому циклі, святах, буднях, традиціях, моді, роздумах, фольклорі, творчості. У підручнику відібрані нестандартні біографії, щоб показати людське життя на тлі епохи як результат свідомого вибору людиною міри активності своєї діяльності, міри того, наскільки людині бути людиною, міри вірності своїй мрії, покликанию ті ін.;

11) доля особи розкривається в контексті історичних подій. Добір героїв здійснюється виходячи з принципів філоменологічності й участі, патріотизму і націоналізму, багаторакурсності і полікультурності;

12) відбір змісту до підручника історії і філософії та моделювання навчального матеріалу ми пов'язуємо з необхідністю встановлення балансу між тим, що представляється важливим (чого необхідно навчати), і тим, що є придатним для внесення до підручника (що здатні вивчити студенти). Ми вважаємо необхідним дотримувати в підручнику балансу між «родовим» і «видовим», між «особливим» і «загальним» у викладанні історії. З одного боку, зайвий рівень узагальнення може позбавити навчальний предмет привабливості, відбити інтерес до нього, сформувати звичку оперувати схемами. З іншого боку, зловживання деталями може обернутися втратою загальної картини історичного процесу;

13) до змісту підручника необхідно ввести матеріали, що не використалися раніше (наприклад, відомості про оплату праці запорозьких козаків, спогади місіонерів про монголів, протоколи про стан здоров'я руських князів X–XIV ст. та ін.), малодосліджені у минулому галузі історичних знань (історична соціологія, історія дизайну та ін.), для розширення поля історичного дослідження. Це сприяє не тільки оновленню структурних елементів підручника, але й активізації уваги студента до проблем, рішення яких безпосередньо пов'язане із інтенсивністю та якістю реалізації філоменологічності людини в цілому, української зокрема. Так, у підручнику є розділ «Еміграція: причини та наслідки для психо-фізичного здоров'я нації», «Особливості української кухні», «Колір в українському мистецтві (одяг, вишивка та ін.)», «Філософія освіти: українські інтерпретації» і так далі;

14) у підручнику повинен бути, на наш погляд, авторський текст, який має переважно просвітницький характер, і стосується розроблення проблеми філоменологічності, прояснення

змісту категорій «життя», «любов до життя» в слов'яно-українському та європейському контекстах;

15) у контексті мультикультурного виховання багато уваги приділяється в підручнику національним звичаям, традиціям і фольклору народів і народностей, що діяли на території України з прадавніх часів і що вплинули на формування її культури, кристалізацію особливостей українського буття. Така спрямованість змісту навчання дозволяє пом'якшити негативні етнічні стереотипи, понизити національну упередженість і виховувати толерантність.

Особливе місце в підручнику відведено проблемі відображення міжнародних відносин. Особливо це стосується українсько-польських та українсько-російських відносин як таких, що чинили значний вплив на хід української історії і філософії. Потрібно прагнути до відображення та формування цілісного образу українсько-польських, українсько-російських відносин у підручнику, виваженого і толерантного.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Духовно-моральна компетентність описує рівень розвитку людини, її аксіосферу, дозволяє осмислити та прогнозувати не тільки перспективи діяльності людини, але й наслідки її активності. У свою чергу, це дозволить своєчасно реагувати на ризики та ефективно вирішувати проблеми, що виникатимуть. Формування та розвиток духовно-моральної компетентності сприяє не тільки реалізації особистісного потенціалу людини, але й інтеграції людини в середовище різних форм життя, що дозволить мінімізувати рівень активності его-системи людини, максимізувати рівень активності пошуку людиною шляхів збереження життя на всіх рівнях його існування.

Важливість ролі історії та філософії в процесі вивчення людини, її діяльності в цілісності, зокрема духовно-моральної компетентності, беззаперечна.

Список використаних джерел

1. Palfrey J. Born digital: Understanding the first generation of digital natives / John Palfrey, Urs Gasser. – New York: Basic Books, 2008. – 375 p. – Режим доступу: http://pages.uoregon.edu/koopman/courses_readings/phil123-net/identity/palfrey-gasser_born-digital.pdf
2. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі : матеріали Х ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 18–19 квіт. 2013 р.): у 2 ч. / Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль: ТДМУ, 2013. – Ч. 1. – 634 с.
3. Шамне А. В. Социально-психологические особенности современного отрочества (по итогам проведения фокус-групп с учителями) [Електронний ресурс] / Анжелика Владимировна Шамне // Психологические исследования. – 2014. – Т. 7. – № 35. – Режим доступу: <http://psystudy.ru/index.php/num/2014v7n35/997-shamne35.html> (дата обращения: 05.07.2016 г).
4. Фуко М. Забота о себе / Мишель Фуко. – Киев-Москва : Издательства «Дух и Литера», «Грунт», «Релф-Бук», 1998. – 283 с.
5. Мачинська Н. І. Теоретичні аспекти духовно-моральної компетентності майбутніх фахівців / Наталія Ігорівна Мачинська // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – 2012. – Випуск 21. – С. 131–136.

И. Н. Дьяченко

ДУХОВНО-МОРАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ: К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ФИЛОМЕНОЛОГИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ И РОЛИ ИСТОРИИ И ФИЛОСОФИИ КАК МЕТОДОВ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ

В статье формулируется основное содержание, признаки, задания духовно-моральной компетентности, определяется ее связь с ценностью жизни, роль и значение истории философии в процессе формирования духовно-моральной компетентности студентов вузов.

Ключевые слова: духовно-моральная компетентность, жизнь, человек-«Homo vivens», любовь к жизни (филоменологичность).

SPIRITUAL AND MORAL COMPETENCE: DEFINING THE PROBLEM AND ROLE OF FILOMENOLOGICAL CONTENTS OF HISTORY AND PHILOSOPHY AS A METHOD OF ITS FORMING

The article formulates the basic content, features, tasks of spiritual and moral competence. It is determined by its relation to the value of life, the role and importance of the philosophy of history in the formation of spiritual and moral competence of university students.

Keywords: spiritual and moral competence, life, «Homo vivens» man, love for life (filomenology).

УДК 37.091.212.3:316.61(71)

Н. М. Лавриченко

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ Й ТАЛАНТУ ЗА АВТОРСТВОМ Ф.ГАНЕ

У статті проаналізовано диференційну модель обдарованості й таланту за авторством сучасного канадського вченого Франсуа Гане. Висвітлено авторські наукові ідеї щодо можливостей ідентифікації та розвитку природних здібностей, обдарованостей і талантів упродовж життя людини, узагальнено розуміння вченим ролі й значущості внутрішніх (особистісних) і зовнішніх (середовище) чинників і обставин, що впливають на розвиток обдарованої дитини.

Ключові слова: природні здібності, обдаровані діти, розвиток обдарованості, компетентність, талант.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Канадський учений Франсуа Гане (François Gagné) причисляє себе до наукової школи, заснованої на визнанні генетичної зумовленості людських обдарувань і талантів. До відомих учених цього напрямку також належать А. Таннебаум, Д. Сімонтон, Дж. Керол, Т. Бушар.

Між тим теоретичний доробок Ф. Гане вирізняє його не тільки з-поміж названих вище вчених, а й серед багатьох інших науковців-дослідників проблем обдарованості й обдарованих. Фактично до Франсуа Гане жоден дослідник не ставив задачу науково обґрунтувати різницю між обдарованістю і талантом, і ще й досі в наукових текстах ці терміни нерідко вживаються як синонімічні або взаємозамінні

Розроблена Франсуа Гане модель обдарованості й таланту (Differential Model of Giftedness and Talent – DMGT) позначена автором як диференційна, тому що вона містить поняттєвий інструментарій, необхідний і достатній, по-перше, для диференціації різновидів і рівнів природних здібностей, по-друге, для диференціації обдарованостей і талантів у сутнісному й процесуальному аспектах.

Головним концептом авторської моделі Ф. Гане є «природні здібності» (natural abilities). Автор свідомо застосовує саме таке поняття, а не більш поширене «вроджені здібності» (innate abilities). Він пояснює це тим, що в структурі його авторської моделі DMGT (DMGT – аббревіатура англійської назви моделі, якою ми будемо надалі послуговуватися в тексті) спонтанний розвиток природних здібностей значиться як такий, що зазнає впливів як внутрішньо-особистісних каталізаторів, так і зовнішніх – з боку середовища. З-поміж природних здібностей Ф. Гане розрізняє інтелектуальні, фізичні, соціоафективні (з лідерством включно), креативні [10, с. 105].

Про обдарованість, на думку Ф. Гане, можна говорити тоді, коли природні здібності розвинені настільки, що виводять індивіда на найвищі позиції (top end) в нормальному розподілі здібностей серед однолітків у тому чи тому виді діяльності. Одним словом обдарованості – це надзвичайні природні здібності. Якщо розглядати природні здібності з точки зору їх розвитку до рівня компетентностей або таланту, то вони виступають